

## РОЛЬ ЧЕРНЕЦТВА В ЦЕРКВІ ЗГІДНО З ПОГЛЯДАМИ СЛУГИ БОЖОГО О. КИРИЛА СЕЛЕЦЬКОГО

**Роман КОВАЛІВ,**  
магістр богослов'я,  
Український Католицький  
Університет  
(Львів, Україна)

**Roman KOVALIV,**  
Master of theology,  
Ukrainian Catholic University  
(Lviv, Ukraine)

<https://orcid.org/0000-0002-2960-2609>  
kovalivrom4@gmail.com

*У статті досліджено погляди о. К. Селецького, засновника активних чернечих згромаджень УГКЦ – сестер-служебниць НДМ та св. Йосифа ОПДМ, на роль чернецтва у Церкві. Закцентовано увагу на суспільно-політичному становищі українців у другій половині XIX ст., зокрема на етнічному складі тогочасної Галичини, де чисельність українців становила половину населення, однак здебільшого сільського. Натомість серед мешканців міст домінували поляки та євреї,*

*вони ж обіймали основні адміністративні посади.*

*У студії осмислюємо призначення чернецтва УГКЦ під проводом о. К. Селецького у житті народу, закцентовано на його просвітницькій ролі, а також фрагментарно заторкнуті проблеми освіти. Автор головно зосереджується на дошкільному вихованні у часи душпастиря, яке потребувало особливої уваги, оскільки в південній Галичині не було захоронок (дитячих садків) для українських дітей.*

*На основі публікацій, статей, дописів репрезентовано погляд о. К. Селецького щодо впливу монаших спільнот на морально-духовний стан та розвиток суспільства, його ролі в духовному супроводі. Саме чернечі згромадження відігравали одну з ключових ролей у духовно-освітньому просторі для населення Західної України. Кирило Селецький, який на той час (1874) був парохом села Жужель (Львівщина), докладає зусиль до створення чернечого Згромадження сестер-служебниць Пречистої Діви Марії Непорочно Зачатої (1892) – тепер Згромадження сестер-служебниць Непорочної Діви Марії, а згодом основує Згромадження сестер святого Йосифа Обручника Пречистої Діви Марії (1898).*

*Окрім духовного життя та духовних практик, вихованки душпастиря провадили захоронки. У селі Жужель з ініціативи пароха-настоятеля Кирила Селецького 15 травня 1893 р. постала перша в сучасному розумінні дошкільна установа в Галичині для українських дітей.*

У візії о. К. Селецького чернецтво відіграє надважливу роль – і в житті окремої людини, і в житті всього народу, позаяк культивує християнські цінності, передовсім любов до Бога і ближнього, вчинки милосердя та духовного зростання богопосвячених осіб. Зроблено узагальнення про вагомому культурно-просвітницьку роль духовних дітей душпастиря, що в багатьох аспектах стала визначальною для духовного розвою нації.

**Ключові слова:** о. Кирило Селецький, засновник, духовне батьківство, чернецтво, чернечі згромадження, духовний провід, захоронки.

## **THE ROLE OF MONASTICISM IN THE CHURCH ACCORDING TO THE VIEWS OF THE SERVANT OF GOD FR. KYRYLO SELETSKYI**

*The views of Fr. Kyrylo Seletskyi, the founder of the active monastic congregations of the Ukrainian Greek Catholic Church – Congregation of the Sisters-Servants of the Blessed Virgin Mary and Congregation of the Sisters of St. Joseph the Betrothed of the Blessed Virgin Mary, on the role of monasticism in the Church are considered in the article.*

*Our attention is focused on the social and political situation of Ukrainians in the second half of the XIX century, in particular on the ethnic composition of Halychyna at that time, where the Ukrainians were half the population, but mostly rural. However, Poles and Jews dominated among the urban population, and they also held key administrative positions.*

*In the study we contemplate the role of the UGCC monasticism under the leadership of Fr. Kyrylo Seletskyi in the life of the people, focus on their educational role, and partially raise the issues of education. The author mainly focuses on preschool education in the time of the pastor, which needed special attention, as there were no *zakhoronkas* (kindergartens) for Ukrainian children in sub-Austrian Halychyna.*

*On the basis of publications, articles, letters, Fr. Kyrylo Seletskyi's views on the influence of monastic communities on the moral and spiritual state and development of society, their role in spiritual support have been presented. It was the monastic congregations that played one of the key roles in the spiritual and educational life for the population of Western Ukraine. Kyrylo Seletskyi, who at that time (1874) was the pastor of the village of Zhuzhil (Lviv region), made efforts to establish a monastic Congregation of the Sisters-Servants of the Blessed Virgin Mary Immaculately Conceived (1892) – now the Congregation of the Sisters-Servants of the Immaculate Virgin Mary, then founded the Congregation of the Sisters of St. Joseph the Betrothed of the Blessed Virgin Mary (1898).*

*In addition to spiritual life and spiritual practices, the pastor's pupils were running *zakhoronkas* (kindergartens). On May 15, 1893, on the initiative of the parish priest-abbot Kyrylo Seletskyi, the first preschool institution in Halychyna for Ukrainian children was established in the village of Zhuzhil.*

*According to Fr. Kyrylo Seletskyi, monasticism plays a crucial role both in the life of an individual and in the life of the whole nation, as it cultivates Christian values, especially love of God and one's neighbour, acts of charity and spiritual growth of*

*consecrated persons. We have generalized the important cultural and educational role of the pastor's spiritual children, which in many respects became decisive for the spiritual development of the nation.*

**Key words:** *Fr. Kyrylo Seletskyi, founder, spiritual fatherhood, monasticism, monastic congregations, spiritual leadership, zakhoronkas (kindergartens).*

**Постановки проблеми.** Слуга Божий о. Кирило Селецький ісповідник Христової віри відзначився ревною душпастирською працею для народу, став засновником перших активних чернечих згромаджень УГКЦ – сестер-служебниць Непорочної Діви Марії та сестер св. Йосифа Обручника Пречистої Діви Марії. Серед духовно-просвітницьких праць на чільному місці – різноформатні публікації на теми чернечого служіння в Україні і за кордоном, а також написав Катехизм для дітей українською мовою та багато інших публікацій духовно-виховного спрямування.

**Аналіз досліджень.** Про візію ролі та потреби богопосвячених осіб у Церкві о. Кирилом Селецьким свого часу писали о. Т. Вергун, о. В. Навроцький, о. Т. Богачевський, о. В. Кедринський. Спорадично цю проблему заторкували Стефанія Марко та Ігор Розлуцький. Однак більшість праць побачила світ понад століття, тому, природно, що українська гуманітаристика потребує заповнення певної історико-культурної лакуни щодо діяльності о. Кирила Селецького.

**Формулювання завдання.** Мета нашої статті – дослідження душпастирської тематики та характеристика образу священнослужителя на основі художньо-просвітительської спадщини о. Кирила Селецького. Увагу зосереджено на постатях духовних осіб як взірцевих наставників Церкви, що своєю діяльністю стали прикладом для наслідування.

**Виклад основного матеріалу.** Для кращого розуміння поглядів отця Кирила Селецького (1835–1918) на роль чернецтва у Церкві хочемо зосередити увагу на особливостях тогочасного суспільного життя. У другій половині XIX ст. соціально-культурне становище українського народу було складним. 1848 року в Австрійській імперії скасовано панщину [39, с. 308], але «після 1848 р. Галичина, Закарпаття та Буковина, як і раніше, були одними з найубогіших в Європі країв» [39, с. 383]. «Неморальність, забобонність, низька еклезіологічна свідомість» [2, с. 27] призводили до того, що на кінець XIX ст. загальний духовний рівень галичан був дуже низьким, а «безпросвітне економічне становище сприяло алкоголізмові, що набував загрозливих масштабів» [39, с. 385].

Під час перебування Галичини під владою Австрії заледве половину населення краю становили українці, інша частина – це поляки та євреї, які проживали переважно в містах, а українці – в селах. Більшість керівних посад посідали поляки, а майже всією торгівлею займалися

євреї, українська інтелігенція була нечисленною [12, с. 19]. Галицьке село було бідним, обтяженим високими податками, селянські господарства – малі, а родини – багатодітні. Освітній стан селянства також був невисоким, біднішим селянам важко було вступити до вищого чи середнього закладу освіти, люди старшого віку були здебільшого неграмотні [12, с. 20].

У релігійній сфері діяльність церковнослужителів «обмежувалася переважно богослужіннями, а власні родинні справи займали більшу частину часу та енергії» [12, с. 20]. Українські парафії зазвичай були в селах, міських українських парафій було мало [12, с. 81]. Священників було замало, аби провадити повноцінну душпастирську діяльність з охопленням усіх дітей та молоді [12, с. 20]. На теренах південно-західної Галичини в цей час не було «жодної захоронки чи християнської підготовки до школи» [40, с. 25], які були б українськими. Лише з 1840 р., за іншими джерелами – з 1839 р., почали з'являтися перші дитячі дошкільні заклади, спочатку – у Львові, але вони перебували під патронатом римо-католицької митрополичої консисторії [11, с. 14]. Не дивно, що в багатьох школах не вивчали релігії.

У другій половині XIX ст. в УГКЦ (на той час – ГКЦ) не було жіночого чернечого згромадження, яке працювало б безпосередньо з народом, тобто «жіноче українське суспільство в тому огляді було цілковито опущене» [3, с. 11]. Українськими жіночими монастирями у Галичині були лише греко-католицькі василіянські, усі інші – римо-католицькі. Сестри-василіянки посідали осередки у Львові, Яворові та Словіті [40, с. 24], де мали власні школи для дівчат [2, с. 55]. Брак українських монастирів, високі вимоги та обов'язковість вступного внеску («віна») закривали шлях до монастиря багатьом побожним дівчатам [3, с. 11]. Якщо молоді юнаки все ж мали можливість вступити до реформованої василіянської обителі, то для простих сільських дівчат такої можливості не було [3, с. 11].

1874 року, отець Кирило Селецький обійняв парохію в с. Жужель. Як ревний та уважний душпастир, він бачив на парафії багатьох побожних дівчат, у яких, на переконання отця, було покликання до монашого життя. Щоправда, у цьому селі вже були сестри-служебниці римо-католицького обряду («служебнічки»), але селяни їх не сприйняли, бо «були вони чужі обрядом і національністю» [12, с. 30]. Саме тоді о. К. Селецький загорівся ідеєю, щоб у кожному селі були українські сестри-монахині, які б працювали для бідного селянства та виховували дітей [12, с. 30]. Отцеві таки вдалося заснувати Товариство сестер-служебниць Пречистої Діви Марії та бути його основним опікуном, а згодом ще й заснувати Згромадження сестер святого Йосифа Обручника.

На цей факт звертає увагу біограф отця Кирила о. Т. Вергун, зазначаючи, що вельми переймався, бачачи покликання до чернечого життя у дівчат, але не мав куди їх відправити, бо вони не мали відповідної освіти, а до сестер-василіянок було важко вступити [9].

На переконання Кирила Селецького, сестри нового згромадження мають бути «в першій мірі об'єднанням простих сільських дівчат до спільного побожного життя, до безупинного контакту зі своїми посестрами в селі, нічим, крім одягу, не мають від них різнитися і мають перебувати посеред них при щоденній праці в хаті, городі і полі, без окремої тіснішої монастирської норми» [10, с. 236]. Про це пише о. Василь Навроцький, священник с. Красне, що біля Львова.

О. Теодор Богачевський згадував, що о. К. Селецький заснував Згромадження сестер-служебниць саме тому, що вважав чернецтво дуже потрібним для сільського населення: «не для яких там примх зістала до життя покликана отся конгрегація, тільки щоби зарадити нагальній потребі вашої сільської людности» [1, с. 71].

Отець Василь Кедринський у 1933 р. в часописі «*Нива*» згадує, що 1892 р. на зборах Товариства святого Павла, які відбулися в монастирі отців-василіян у Львові, отець Кирило Селецький говорив про потребу жіночого монастиря з огляду на те, щоб сестри допомагали виховувати сільських дівчат, подібно, як це є у латинських захоронках для допомоги сільським матерям [4, с. 240]. Далі, у тому ж часописі, отець Василь Кедринський пише про причини заснування о. Кирилом Згромадження сестер-служебниць: «Основник бачив працю захоронок, та відчував брак подібних у свого народу, тому оснував Служебниці та працював над їхнім розвитком і з Жужеля, як осередку, вислав їх до всіх трьох дієцезій» [4, с. 241]. Принагідно зазначимо, що в часописі «*Душпастир*» 1895 р. отець Кирило поділився радісною звісткою: «духовенство дієцезії станіславівської зрозуміло велику потребу інституції Служебниць для церкви і народу» [38, с. 288].

Душпастир щиро зізнається, що робить це не заради власної слави, бачить у всьому волю Божу, а не людські мудрування [36, с. 7]. Про це отець написав у дописі «*Образки зъ часѡвъ основаня первого дому СС. Служебниць рускиъ въ Жужелю*» у часописі «*Посланник*» від 1898 р. У цьому ж дописі отець Кирило Селецький згадує про розмову з паном, у якого просив матеріали на будівництво дому для сестер-служебниць, переконує, що з цього буде хосен для суспільства і Церкви. Не приховує К. Селецький і радості від того, що на третій рік існування сестри-служебниці розвинули дуже велику діяльність у селі [36, с. 5–7]. У дописі «*Зъ Жужеля*» у часописі «*Посланник*» від 1898 р. цілком резонно



зауважив, що діяльність сестер-служебниць добре вплине на моральний ріст народу, а сестри, працюючи в захоронці, будуть допомогою священникам [33, с 6].

Засновуючи згромадження сестер-служебниць, отець Кирило дбав про моральну і матеріальну користь для свого народу [6, арк. 8], і про це свідчить у листі до Галицької митрополії від 17 травня 1900 р. У дописі «З-під Белза» отець Кирило Селецький чітко окреслює призначення Згромадження сестер-служебниць як «товариства, котре має за мету, під Покровом Преч. Діви Марії безнастанно трудитися на славу Божу і для добра народу християнського» [34, с. 4].

Отець Василь Кедринський звертає увагу на допис отця Кирила в часописі «*Душпастир*» 1894 р., у якому він говорить про «велике зацікавлення Сестрами Служебницями» на Гусятинщині та Бучаччині [4, с. 241]. Звісно, отець Кирило «радів успіхами їхньої праці» [4, с. 241]. Можна стверджувати, що діяльність цих сестер була успішною та дуже потрібною для суспільства.

Отець Кирило Селецький акцентує на багатьох важливих справах, які виконували сестри-служебниці, зокрема, звертає увагу на те, що вони займалися лікарською діяльністю. Для здобуття потрібних у роботі з хворими знань, сестри проходили відповідну практику у шпиталі римо-католицьких сестер-йосифіток у Львові [13, с. 286]. Також про цю практику він згадує і в листі до Галицької митрополії від 17 травня 1900 р. [8, арк. 4]. У 1897 р. отець Кирило в часописі «*Посланник*» у дописі «*З життя наших Сестер Служебниць*» говорить про тих недужих, яких лікували сестри-служебниці. Сестри завжди пам'ятали любов Христа до людини й нагадували про це ближнім [32, с. 3–4]. У час масового поширення тифу сестри-служебниці опікувалися хворими [36, с. 7], хоча це було й небезпечно для їхнього життя.

При домах Згромадження сестер-служебниць Пречистої Діви Марії створювалися перші українські захоронки, у яких працювали сестри, спеціально навчені в католицьких захоронках Львова. Першу захоронку створено 3 (15) травня 1893 р. в Жужелі, і про це написав отець Кирило Селецький у часописі «*Душпастир*» [13, с. 286]. У листі до владика Андрея Шептицького від 17 травня 1900 р. отець Кирило висловив думку, що захоронки потрібні та є рятівними для нашого народу [8, арк. 9]. У цьому ж листі отець згадує, що захоронка була і при митрополичих палатах [8, арк. 9].

При чернечих домах Згромадження сестер-служебниць Пречистої Діви Марії – захоронках – створювалися необхідні для потребуючих допомоги людей товариства. Зокрема, отець Кирило Селецький написав

у часописі «*Душпастир*» у 1895 р., що при захоронці в Жужелі засноване братство святого Івана Милостивого, члени якого зобов'язувалися допомагати вдовам, сиротам і тим, кому не вистачало на харчування внаслідок хвороби чи браку заробітку [31, с. 113].

Сестри-служебниці займалися навчанням дітей, які проживали в бідних гірських районах Гуцульщини. У часописі «*Посланник*» від 1898 р. отець Кирило Селецький подає лист настоятельки дому сестер-служебниць у Пасічній сестри Атаназії. Вона називає цю діяльність «місіонерською». Сестри три дні на тиждень ходять до дітей, які проживають у горах і лісах та яким далеко ходити до сестер. Там сестри навчають їх катехизмовій частині та щоденних молитов. Спочатку батьки боялися відпускати своїх дітей на навчання, але з часом дозволили. Ці діти – бідні та ще не вміли молитися. Свої науки сестри проводили надворі під деревами, деколи приходили також господарі та господині. Сестри туди йшли на цілий день, а інколи доводилося там і ночувати. Зі слів с. Атаназії переконаємося, що сестри дуже турботливо поставилися до навчання дітей основ християнства [33, с. 6].

У своїх дописах отець Кирило Селецький згадує, що сестри-служебниці працювали не тільки на українських теренах, але й за кордоном. Про це йдеться у дописі до «*Посланника*» від 1908 р. Отець пише, що сестри працювали у Крижовачі (Угорщина, на території, повністю заселеній українцями, а також у Канаді (Вінніпег), де проживали багато українців-емігрантів з Галичини [34, с. 4].

У цьому ж часописі отець подає для читачів лист сестри-служебниці з Канади, у якому вона розповідає про їхню діяльність у Вінніпезі. Зокрема, під проводом Згромадження діє парафіяльна школа, у якій сестри навчають 200 дітей уже третій рік. Мова навчання – українська та польська, а сестра, яка вступила до чернечої спільноти в Канаді, навчає англійською. Незважаючи на те, що школа платна (на відміну від безоплатних протестантських шкіл), батьки охоче віддають своїх дітей до цього закладу сестер-служебниць. Протягом тижня сестра працює у школі, в суботу ж вона навчає дітей шиття, а в неділю – катехизму і Святого Письма у церкві. Сестри також готують дітей до сповіді та Святого Причастя, займаються пошиттям для потреб церков в окрузі [34, с. 4].

З листів отця Кирила Селецького від 15 липня та 27 грудня 1909 р. можемо дізнатися про життя перших сестер Згромадження святого Йосифа Обручника, яке на той час ще не було офіційно визнане. Скажімо, у листі від 15 липня він пише: «На філії у Жужелі проживає в окремому домі 4 дівчат, котрі у молитві і в праці дні життя свого спроваджують» [6, арк. 96]. У листі від 27 грудня зазначено: «У Цеблові при тамтешній

дочірній церкві створилося релігійне товариство дівчат» [5, арк. 586]. Вони хотіли жити, як студити у Скнилові [6, арк. 96–97], їх є девіз: «Молися і трудися» [5, арк. 586], а життя є взірцевим [6, арк. 96].

Основним завданням діяльності цього Згромадження було провадити захоронку. Спочатку з дітьми працювала сестра Анна Кіселик, а дві кандидатки – Марія та Параскева – були найманими працівниками в господарів, щоб заробити собі кошти на проживання [40, с. 31–32]. У листі від 15 липня 1909 р. отець Кирило написав, що дівчата займаються господарською працею на полі, городі, завдяки якій себе утримують, а також працюють на громадській роботі – у молочарні [6, арк. 96]. У листі від 27 грудня 1909 р. отець Кирило написав, що сестри, окрім роботи на полі, городі та молочарні, провадили власну олійню, займалися оправою книжок, а одна з сестер навчалася шевської справи [5, арк. 586]. Дівчата зранку і ввечері молилися та співали похвальні пісні Богові [5, арк. 586].

У цьому ж листі отець Кирило Селецький пише, що є потреба такого товариства. На свою діяльність він просить благословення, оскільки багато бідних українських дівчат виїжджають на заробітки, звідки повертаються з поганою поведінкою, а тих, хто хоче вступити до Згромадження сестер-служебниць, не приймають [5, арк. 587], бо вони «не мають ні віна відповідного, ні грошей» [5, арк. 587]. Але вони «мають щиру волю працею рук своїх хліб насущний собі здобувати, щоб не бути тягарем для спільноти людської» [5, арк. 587].

Пізніше, у 1914 р., отець Кирило Селецький знову нагадав у листі від 23 квітня до Греко-Католицького Єпископського Ординаріату, що молодь виїжджає до Пруссії, «звідки також крайньо здеморалізована додому повертається і у селі поширює крайню нечистоту і розпусту» [7, арк. 435], тому, щоб запобігти цьому, заснував з дозволу церковної влади Товариство святого Йосифа Обручника, у селі Цеблів збудував дім [7, арк. 435], де «дівчата в молитві і праці дні життя свого проводять» [7, арк. 435].

У листі від 23 квітня 1914 р. отець Кирило наводить міркування провінціала єзуїтів, ректора новіціату реформованих василіан у Добромилі отця Щепковського про важливість жіночого релігійного згромадження: «Русини тільки тоді виживуть, коли воскреснуть у них жіночі згромадження релігійні» [7, арк. 436]. У цьому ж листі отець Кирило Селецький розповідає про діяльність Товариства святого Йосифа Обручника в Цеблові, також можемо простежити його бачення богопосвячених осіб у Церкві. Зокрема, висловлює сподівання, що це Товариство «причиниться до Божої слави, до добра народові руському» [7, арк. 436].

Багато думок отця Кирила Селецького про роль чернецтва в Церкві можна прочитати в його публікаціях, листах про паломництва та подо-



рожі на Святу Землю, до європейських країн – Італії, Швейцарії, Австрії, Польщі, Угорщини та Хорватії. Отець зосереджується на житті чернецтва, їхньому побуті, манері спілкування, умовах прийняття паломників.

Протягом подорожі до Риму, перебуваючи в семінарії у Загребі, отець Кирило звернув увагу, що на кухні готують страви сестри-милосердя. Він запитав настоятеля, чому тут не працюють світські кухарки, на що той йому відповів, що сестри роблять все з любові до Ісуса, безкорисливо, а світські кухарки працюють заради грошей, а не щоб дати молоді здорову поживу [35, с. 401–402]. Тут Отець Кирило зауважив, що богопосвячені особи до своїх обов'язків ставляться дуже відповідально й безкорисно.

Спілкуючись із настоятелькою згромадження, отець Кирило дізнався, що ці сестри із Загреба, окрім роботи на кухні семінарії, опікуються всіма захоронками та всіма жіночими нижчими й вищими школами, а також в'язницями, виправними будинками, лікарнями, домами для психічно хворих тощо. Їхня діяльність розповсюджується по всій Хорватії та Боснії і Герцеговині. Отець Кирило Селецький зауважує, що можна всюди побачити наслідки їхньої праці, народ виявляє до них велику повагу [35, с. 402–403]. Далі отець сумно запитує: «Так тут. А у нас?» [35, с. 403], – маючи на увазі недостатню кількість українських згромаджень, які працювали б у подібних сферах на українських теренах. «У Дяково, – розповідає далі отець, – є сестри Згромадження Святого Хреста, котрі керують і опікуються вищим виховним закладом для дівчат, жіночою народною школою та лікарнею» [35, с. 404–405]. Також він зазначив, що сестра радо показала йому всі кімнати.

Подорожуючи до Риму, отець Кирило Селецький мав змогу відвідати салезіянські установи в Турині, про що він написав у 1898 р. у додатку «*Моя гостина в Салезіянських Установах в Турині. Все, що чув і бачив*» до твору «*Отець Іоанн Боско, його життя і діяльність*». З нього також можемо довідатися про діяльність богопосвячених осіб та погляд отця Кирила на їхню роль у Церкві.

Передусім отець Кирило звертає увагу на гарний стан церкви та споруд і розповідає, що його завели до «гарно пофарбованої і впорядкованої кімнати» [37, с. 140], з чого можна зрозуміти, що богопосвячені особи, які тут проживали, дбали про красу й чистоту як зовні, так і всередині. Також салезіяни працювали за кордоном на місійних територіях, оскільки отець Кирило згадує, що ректор Товариства салезіян поїхав «до семінарії для місій закордонних» [37, с. 140]. Отець Кирило звернув увагу на ввічливість заступника ректора, згадуючи, що там, де його приймали богопосвячені особи під час подорожі до Риму, всюди почувався, немов

свій між своїми, немов у своїй хаті [37, с. 140]. Також він переконався, що «у цих слуг Божих, що не словом, а ділами ісповідують Христа, є розум, є інтелігентність, є смиренномудрість» [37, с. 141]. У місті Фіуме отець Кирило розмовляв із монахом-капуцинцем, у якому побачив ввічливість, здоровий погляд на Божі та людські речі [37, с. 141].

Богосвячені особи Товариства салезіян навчали молодь різних ремесел: шиття, кравецтва, столярства, ковальства, слюсарства, пекарства, палітурної справи. У друкарні видавали шкільні книжки морального та релігійного змісту, салезіянські відомості. Працювали тут також світські люди. Ще була початкова школа для навчання ремісничої челяді [37, с. 141–142]. Отець вкотре зауважив, що «всюди лад і порядок взірцевий» [37, с. 142]. Отці-салезіяни привчали хлопців до витривалості у праці, щоб стати з часом потрібними в людському суспільстві. Молоді люди працювали чотири роки на верстатах, а після цього, за власним вибором, могли вступати до новіціату чи займатися своєю справою. Хто мав кращі здібності, міг після закінчення нижчих шкіл перейти до гімназії, якщо бажали бути священниками, а якщо ні, то до ліцею. Більшість священників Італії виховувалися у таких товариствах отця Івана Боска. Багато вихованців салезіянських закладів обіймали різні посади в державному управлінні. Вони, маючи різне становище, зберегли щиру любов до цього закладу [37, с. 142–143]. Вихованці закладів не вчиняли кримінальних злочинів. Це, на думку отця Кирила, доказ, що Товариство салезіян є дуже добре для Церкви та народу, також з його закладів щорічно виходить і вступає двадцять п'ять тисяч осіб, які згодом стають чесними громадянами своєї батьківщини [37, с. 144]. Із цього Товариства вийшли більше шести тисяч священників, які працювали у різних країнах, де будували церкви, проповідували Слово Боже, засновували школи в Африці та Америці. Утворилося також Згромадження сестер Покрови Пречистої Діви Марії, яке займалося жіночою освітою [37, с. 144].

Описуючи прийом у трапезній, отець Кирило знову зауважує, що до нього зверталися ввічливо, «немов брат до брата» [37, с. 145], не було видно жодного незадоволеного виразу обличчя, велися розумні розмови, відчувалася серед них гармонія [37, с. 145–146]. Пізніше отець також зауважив, що салезіянська братія «так радо гостила мене у своїх обителях» [37, с. 150]. Він зазначає, що це Товариство розвинулося й досягло таких результатів завдяки невтомній праці та упованню на Бога отця Боско, який любив тих дітей і молодь, хоч від них і відмовилися люди [37, с. 144–148]. Маючи можливість служити Літургію у каплиці, у якій служив отець Джованні Боско, отець зауважує чудовий її стан, чистоту обрусів та красу [37, с. 148]. З цього опису можна зрозу-

міти, що богопосвячені особи Товариства салезіян, як уже неодноразово згадувалося, дбали про красу і чистоту всіх своїх приміщень, і цим отець Кирило Селецький не перестає захоплюватися.

У вересні 1906 р. отець Кирило Селецький разом з численними паломниками з усієї України здійснив подорож до Святої Землі. Вони вирушили 5 вересня із львівського залізничного вокзалу [16, с. 3]. Про це незвичайне паломництво отець Кирило Селецький докладно розповідає у статтях у часописі «Посланник» від 1906 р. З них можна дізнатися і про погляди отця на роль богопосвячених осіб у Церкві, зокрема те, що вони працюють і в тих країнах, де панує інша – не християнська віра. Отець зауважує, що на Святій Землі діяльність монаших спільнот заснована на милосерді та любові до ближнього [15, с. 3].

Отець Кирило із захопленням згадував, що коли він прибув із паломниками до Єрусалиму, їх приязно зустріли францисканські монахи [18, с. 2]. Прибувши до Яффи, вони відправили Літургію у костелі отців-францисканців [17, с. 1]. Можна дійти висновку, що чернецтво вело важливу місійну працю серед нехристиян, опікувалося на цих територіях храмами та монастирями, у яких молилися, а християни, відповідно, мали можливість, прибувши сюди, відслужити Святу Літургію й помолитися в храмах окремо чи разом з тутешнім чернецтвом. Отець Кирило Селецький розповідає, що в церкві Гробу Господнього у Єрусалимі є престіл отців-францисканців [20, с. 2], а також каплиця, де вони збираються на щоденні молитви [22, с. 2]. Тут прочани відслужили Утреню та Літургію у східному обряді [20, с. 3].

У той час будувався храм на тому місці, де померла Пречиста Діва Марія. Цей храм після завершення будівництва мав перейти під опіку згромадження отців-бенедиктинців [23, с. 2]. На місці, де Христос дав учням молитву «Отче наш», був монастир і церква сестер-кармеліток [28, с. 3]. Монахи французького Чину святого Домініка також у Єрусалимі мали церкву святого Стефана [29, с. 2].

Тут, як і в Єрусалимських церквах, зауважує отець, всюди чистота [23, с. 2]. Про чистоту у церкві («Це чоловік»), при монастирі («Сестер Сіонських») отець пише: «Ми вступили у церкву, котра аж миготіла від чистоти, ладу і порядку» [26, с. 2]. На території Гетсиманського саду францисканці мали свої грядки, де вирощували гарні квіти [24, с. 2]. Це свідчить про те, що чернецтво дбає про красоту храмів та навколишньої території, на що отець звернув увагу, бо в інших місцях Єрусалиму, де проходили прочани, було дуже засмічено [25, с. 3].

Під час перебування в Єрусалимі паломники поселялися у готелях при монастирях. Отець Кирило проживав, як сам зауважує, у велично-

му монастирі францисканського чину. Для паломників були приготовлені затишні та світлі кімнати [18, с. 3], після Святих Літургій їх пригостили монахи Чину святого Франциска [21, с. 2]. Отців-францисканців Кирило Селецький характеризує так: «На загал можна було зауважити, що у цих ОО. Дух Божий живе, – лагідні, покірні, послужні, – словом все, що чесне, святе і праведне зібралось в них і проявляється назовні благородними ділами» [27, с. 4].

Із цих спогадів дізнаємося, що отець розумів важливу роль потреби богопосвячених осіб у спілкуванні з вірними. Вони є відкритими до спілкування із людьми, допомагають їм духовно, опікуючись ними.

**Висновки.** Дослідивши погляди отця Кирила Селецького на роль чернецтва у Церкві, зауважимо, що, на думку душпастиря, чернецтво відіграє значну роль у повсякденному житті суспільства. Дивлячись на спосіб життя згромаджень, маємо приклад праведного життя в чеснотах чистоти, послуху та убожества, в любові до ближнього, добрих ділах, вчинках милосердя, розмові. Богопосвячені особи дають поради, моляться, постять, здійснюють інші умиротворення тіла за живих та померлих. У представників монашого чину можна навчитися роздумування, внутрішньої молитви і способів молитви, як умиротворювати душу, тіло й самоволу, відрікатися від самолюбства. Окремо варто відзначити великий внесок чернецтва у піднятті духовного та освітнього рівня суспільства. Про це виразно засвідчують богоугодні діла духовних дітей о. Кирила Селецького.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богачевський Т. Хто є основником Згромадження СС. Службниць? *Нива*. Львів, 1933. Ч. 2. С. 69–71.
2. Боршовська О. Духовна спадщина отця Єремії Ломницького, ЧСВВ. Львів : Видавництво Українського Католицького Університету, 2007. 140 с.
3. Великий А. Нарис історії згромадження СС. Службниць П. Н. Д. М. Рим : Видавництво Сестер Службниць, 1968. 767 с.
4. Кедринський В. Хто є основником Згромадження СС. Службниць Пр. Д. М. *Нива*. Львів, 1933. Ч. 6–7. С. 21–25.
5. Лист о. К. Селецького до владика К. Чеховича з грудня 1909 р. (рукопис). *APP ABGK* (Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego). Спр. 5133. Арк. 586–588.
6. Лист о. К. Селецького до Всесвітлішого греко-католицького Ординаріату з 3 квітня 1907 р. (рукопис). *ЦДІАЛ України* (Центр. держ. іст. архів України, м. Львів). Ф. 408. Оп. 1. Спр. 501.
7. Лист о. К. Селецького до перемиського ординаріату в справі товариства св. Йосифа з 1914 р. (рукопис). *APP ABGK* (Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego). Спр. 5140. Арк. 435–439.

8. Лист священника Селецького Кирила, свідоцтво про заснування та діяльність Згромадження Сестер Служебниць Пречистої Діви Марії в с. Жужель (рукопис). *ЦДІАЛ України* (Центр. держ. іст. архів України, м. Львів). Ф. 201. Оп. 5. Спр. 77.
9. Марко С. Отець Кирило Селецький – засновник перших активних чернечих згромаджень в УГКЦ. *Наукові записки Українського Католицького Університету. Серія «Богослов'я»*. Львів : УКУ, 2018. Ч. XI. Вип. 5. С. 107–126. URL: [nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/marko\\_107-126.pdf](http://nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/marko_107-126.pdf).
10. Навроцький В. Хто є основником Згромадження СС. Служебниць Пр. Д. М. *Нива*. Львів, 1933. Ч. 6–7. С. 231–237.
11. Нагачевська З. Українське дошкілля в освітньому просторі східної Галичини (кінець XIX ст. – 1939 р.). Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 254 с.
12. Сапеляк А. Отець-прелат Кирило Селецький засновник монаших згромаджень. Львів : Галицька видавнича спілка, 2004. 116 с.
13. Селецький К. Витяг з хроніки Сестер Служебниць. *Душпастьєрь*. Львів, 1893. С. 286.
14. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 4. С. 3.
15. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 8. С. 2–3.
16. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 19. С. 3–4.
17. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 20. С. 1–2.
18. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 21. С. 2.
19. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 22. С. 2–3.
20. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1906. Ч. 23 і 24. С. 2–4.
21. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 1. С. 2–3.
22. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 2. С. 2.
23. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 4. С. 1–2.
24. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 6. С. 2–3.
25. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 7. С. 2–3.
26. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 8. С. 2–3.
27. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 9. С. 3–4.
28. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 10. С. 2–3.
29. Селецький К. Записки з паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого вѣ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 12. С. 2–3.



30. Селецький К. Записки зъ паломництва до св. Землѣ, вѣдбутого въ мѣсяци вересню 1906 р. *Посланникъ*. Перемишль, 1907. Ч. 22.
31. Селецький К. Захоронка въ Жужели. – Братство св. Іоана Милостивого. *Душпастьєрь*. Львів, 1895. С. 113.
32. Селецький К. Зъ житя нашихъ Сестрѣ Служебницѣ. *Посланникъ*. Перемишль, 1897. Ч. 21. С. 1–4.
33. Селецький К. Зъ Жужеля. *Посланникъ*. Перемишль, 1898. Ч. 18. С. 6.
34. Селецький К. Зъ-пѣдъ Белза. *Посланникъ*. Перемишль, 1908. Ч. 6. С. 4.
35. Селецький К. Листъ о. Кирила Сілецкого. Римъ 12 9 1897. *Душпастьєрь*. Львів, 1897. С. 401–405.
36. Селецький К. Образки зъ часѣвъ основаня первого дому СС. Служебницѣ рускихъ въ Жужелю. *Посланникъ*. Перемишль, 1898. Ч. 16. С. 5–7.
37. Селецький К. Отець Іоаннь Боско, его житє и дѣла. Перемишль : Печатня Н. Джульиньского, 1900.
38. Селецький К. 1. Подяка. *Душпастьєрь*. Львів, 1895. Ч. 10. С. 287–288.
39. Субтельний О. Україна: історія / пер. з англ. Ю. Шевчук. 3-тє вид. Київ : Либідь, 1993. 720 с.
40. Marko N. Charyzmat i życie zgromadzenia ss. Św. Józefa ONMP. Wrocław, 2011. 287 s.

#### REFERENCES

1. **Bohachevskiy, T.** (1933). Khto ye osnovnykom Zghromadzhennia SS. Sluzhebnyts? [Who is the founder of the Congregation of the Sisters Servants]. *Nyva – Cornfield*, 2, 69–71. Lviv [in Ukrainian].
2. **Borshovska, O.** (2007). *Dukhovna spadshchyna ottsia Yeremii Lomnytskoho, ChSVV [Spiritual heritage of Father Yereimiya Lomnytsky, OSBM]*. Lviv: Ukrainian Catholic University Publishing House [in Ukrainian].
3. **Velykiy, A., OSBM.** (1968). *Narys istorii Zghromadzhennia Sester Sluzhebnyts Presviatoi Neporochnoi Divy Marii [An essay on the history of the Congregation of the Sisters Servants of the Blessed Virgin Mary]*. Rym: Sisters Servants Publishing House [in Ukrainian].
4. **Kedrynskiy, V.** (1933). Khto ye osnovnykom Zghromadzhennia SS. Sluzhebnyts Pr. D. M. [Who is the founder of the Congregation of the Sisters Servants of Blessed Virgin Mary?]. *Nyva – Cornfield*, 6–7, 21–25. Lviv [in Ukrainian].
5. Lyst o. K. Seletskoho do vlyadyky K. Chekhovycha z hrudnia 1909 r. (rukopys) [Letter from K. Seletsky to Bishop K. Chekhovych from December 1909 (manuscript)]. (1909, December), *Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego – State Archives in Przemyśl, Archives of the Greek Catholic Bishopric*, spr. 5133, ark. 586–588 [in Ukrainian].
6. Lyst o. K. Seletskoho do Vsesvitlishoho hreko-katolytskoho Ordynariatu z 3 kvitnia 1907 r. (rukopys) [Letter from K. Seletsky to the All-Holy Greek Catholic Ordinariate from April 3, 1907 (manuscript)]. (1907, April 3). *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv – Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv*, f. 408, op. 1, spr. 501 [in Ukrainian].
7. Lyst o. K. Seletskoho do peremyskoho ordynariatu v spravi tovarystva sv. Yosyfa z 1914 r. (rukopys) [Letter from K. Seletsky to the Peremyshl Ordinariate in the Society of St. Joseph from 1914 (manuscript)]. (n.d.). *Archiwum Państwowe w Przemyślu, Archiwum Biskupstwa Greckokatolickiego – State Archives in Przemyśl, Archives of the Greek Catholic Bishopric*, spr. 5140, ark. 435–439 [in Ukrainian].
8. Lyst sviashchenyka Seletskoho Kyryła, svidotstvo pro zasnuvannia ta diialnist Zghromadzhennia Sester Sluzhebnyts Prechystoi Divy Marii v s. Zhuzhel (rukopys) [Letter

of the priest Kyrylo Seletsky, certificate of foundation and activity of the Congregation of the Sisters of the Servants of the Blessed Virgin Mary in the village of Zhuzhel (manuscript)]. (n.d.). *Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Lviv – Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv*, f. 201, op. 5. spr. 77 [in Ukrainian].

9. **Marko, S.** (2018). Otets Kyrylo Seletskyi – zasnovnyk pershykh aktyvnykh chernechykh zghromadzhenn UHKTs [Father Kyrylo Seletsky is the founder of the first active monastic congregations of the Ukrainian Greek Catholic Church]. *Naukovi Zapysky Ukrainiskoho Katolytskoho Universytetu. Serii «Bohoslovia» – Scientific Notes of the Ukrainian Catholic University. Theology Series*, 11 (5), 107–126. Lviv. Retrieved from [nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/marko\\_107-126.pdf](http://nz-theology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/01/marko_107-126.pdf) [in Ukrainian].

10. **Navrotskyi, V.** (1933). Khto ye osnovnykom Zhromadzhennia SS. Sluzhebnyts Pr. D. M.? [Who is the founder of the Congregation of the Sisters Servants of Blessed Virgin Mary?]. *Nyva – Cornfield*, 6–7, 231–237. Lviv [in Ukrainian].

11. **Nahachevska, Z.** (2015). *Ukrainske doshkillia v osvitiomomu prostori Skhidnoi Halychyny (kinets XIX st. – 1939 r.) [Ukrainian preschool in the educational space of Eastern Galicia (late 19<sup>th</sup> century – 1939)]*. Ivano-Frankivsk: NAIR [in Ukrainian].

12. **Sapeliak, A.** (2004). *Otets-prelat Kyrylo Seletskyi zasnovnyk monashykh zghromadzhenn [Prelate Father Kyrylo Seletsky is the founder of monastic congregations]*. Lviv: Galician Publishing Union [in Ukrainian].

13. **Seletskyi, K.** (1893). Vytiah z khroniky Sester Sluzhebnyts [Excerpt from the Chronicle of the Sisters Servants]. *Dushpastyr – Pastor* (p. 286). Lviv [in Ukrainian].

14. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 4, 3. Peremyshl [in Ukrainian].

15. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 8, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

16. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 19, 3–4. Peremyshl [in Ukrainian].

17. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 20, 1–2. Peremyshl [in Ukrainian].

18. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 21, 2. Peremyshl [in Ukrainian].

19. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 22, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

20. **Seletskyi, K.** (1906). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 23–24, 2–4. Peremyshl [in Ukrainian].

21. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 1, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

22. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 2, 2. Peremyshl [in Ukrainian].

23. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 4, 1–2. Peremyshl [in Ukrainian].

24. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 6, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

25. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 7, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

26. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 8, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

27. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 9, 3–4. Peremyshl [in Ukrainian].

28. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 10, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

29. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 12, 2–3. Peremyshl [in Ukrainian].

30. **Seletskyi, K.** (1907). Zapysky z palomnytstva do sv. Zemli, vidbutoho v misiatsy veresniu 1906 r. [Notes on the pilgrimage to St. Land, happened in September 1906]. *Poslannyyk – Envoy*, 22. Peremyshl [in Ukrainian].

31. **Seletskyi, K.** (1895). Zakhoronka v Zhuzheli. – Bratstvo sv. Ioana Mylostyvoho [Kindergartens in Zhuzhel. – Brotherhood of St. Ioann the Merciful]. *Dushpastyr – Pastor* (p. 113). Lviv [in Ukrainian].

32. **Seletskyi, K.** (1897). Z zhytia nashykh Sestr Sluzhebnyts [From the life of our Sisters Servants]. *Poslannyyk – Envoy*, 21, 1–4. Peremyshl [in Ukrainian].

33. **Seletskyi, K.** (1898). Z Zhuzheli [From Zhuzhel]. *Poslannyyk – Envoy*, 18, 6. Peremyshl [in Ukrainian].

34. **Seletskyi, K.** (1908). Z-pid Belza [From under Belz]. *Poslannyyk – Envoy*, 6, 4. Peremyshl [in Ukrainian].

35. **Seletskyi, K.** (1897). Lyst o. Kyryla Siletskoho. Rym 12 9 1897 [Letter from Kyrylo Siletsky. Rome, September 12, 1897]. *Dushpastyr – Pastor*, (pp. 401–405). Lviv [in Ukrainian].

36. **Seletskyi, K.** (1898). Obrazky z chasiv osnovania pervoho domu SS. Sluzhebnyts ruskykh v Zhuzheli [Samples from the founding of the first house of the Russian Sisters Servants in Zhuzhel]. *Poslannyyk – Envoy*, 16, 5–7. Peremyshl [in Ukrainian].

37. **Seletskyi, K.** (1900). *Otets Ioann Bosko, yeho zhytie y dila* [Father Ioann Bosco, his life and work]. Peremyshl: N. Dzhulynsky's Printing House [in Ukrainian].

38. **Seletskyi, K.** (1895). 1. Podiaka [1. Gratitude]. *Dushpastyr – Pastor*, 10, 287–288. Lviv [in Ukrainian].

39. **Subtelnyi, O.** (1993). *Ukraina: istoriia* [Ukraine: History] (3rd ed.). (Yu. Shevchuk, Trans.). Kyiv: Lybid [in Ukrainian].

40. **Marko, N.** (2011). *Charyzmat i zhytie zgromadzenie Sióstr Św. Józefa Oblubieńca Niepokalanej Panny Maryi* [Charism and life of the Congregation of the Sisters of St. Joseph, Spouse of the Immaculate Virgin Mary]. Wrocław [in Polish].